

СЕКЦІЯ 2 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.4

Михайленко О.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Національного університету харчової промисловості

Литвинюк В.С.
магістрант
Національного університету харчової промисловості

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ВІД ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються тенденції розвитку та функціонування харчової промисловості України на основі статистичних даних Державної служби статистики України та оглядових статей експертів. Проаналізовано фінансові результати від основної діяльності підприємств харчової промисловості за 2011–2016 роки. Зроблено висновки, а також запропоновано шляхи зміцнення позицій харчової промисловості.

Ключові слова: харчова промисловість, виробництво, реалізація, економічні показники, результативність харчової галузі.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются тенденции развития и функционирования пищевой промышленности Украины на основе статистических данных Государственной службы статистики Украины и обзорных статей экспертов. Проанализированы финансовые результаты от основной деятельности предприятий пищевой промышленности по 2011–2016 годы. Сделаны выводы, а также предложены пути укрепления позиций пищевой промышленности.

Ключевые слова: пищевая промышленность, производство, реализация, экономические показатели, результативность пищевой отрасли.

ANNOTATION

The article deals with the tendencies of development and functioning of the food industry of Ukraine on the basis of statistical data of the State Statistics Service of Ukraine and review articles of experts. The financial results of the main activity of enterprises of the food industry for 2011–2016 years are analyzed. Conclusions and suggestions are made to strengthen the positions of the food industry.

Key words: food industry, production, realization, economic indicators, food industry performance.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку України, тобто в умовах соціально-орієнтованої економіки, підприємства харчової промисловості у своїй діяльності основну увагу звертають на задоволення потреб населення у високоякісних продовольчих товарах, щоб не лише втриматися на ринку, але й досягнути високого рівня ефективності. У зв'язку з цим великого значення набувають проблеми ефективного функціонування харчової промисловості, а також визначення її стратегічних пріоритетів розвитку та прийняття ефективних рішень з питань регулювання цього розвитку. Для вирішення цих проблем перш за

все необхідно здійснити оцінку сучасного стану галузі, проаналізувати чинники, які впливають на її функціонування, тенденції, що останнім часом спостерігаються в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для будь-якого дослідження важливим є не тільки вибір об'єкта, напрямів, але й системи показників, які досліджували такі вчені, як, зокрема, О.П. Антонюк, Н.Й. Басюркіна, К.С. Дойчева, П.В. Осипов, Т.М. Ступницька, Б.В. Буркінський, А.І. Бутенко, А.Г. Гончарук, Ю.О. Мельник, В.І. Осипов, С.Ф. Покропивний.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головною метою статті є аналіз сучасного стану і тенденцій, що притаманні розвитку вітчизняної харчової промисловості, виявленню проблем та напрямів розвитку галузі.

Харчова промисловість – одна з ведучих галузей вітчизняної економіки, яка має пряме відношення до забезпечення продовольчої безпеки держави, формування її експортного потенціалу й виявляє позитивний вплив на динаміку економічного зростання України. Досліджено, що ефективна, високопродуктивна, динамічно зростаюча харчова промисловість – це пріоритет для забезпечення економічної безпеки держави і досягнення національної конкурентоздатності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток галузі – це сукупність кількісних та якісних змін, які передбачають перехід від одного якісного стану до іншого в умовах різноспрямованого впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Критерієм аналізу та оцінки ефективності розвитку галузі, беззаперечно, є аналіз динаміки таких показників: індекси виробництва і реалізації, показники продуктивності, рентабельності, продуктивності дохідності тощо [7]. До харчової промисловості входять 22 спеціалізовані галузі, які вміщують більше 40 основних виробництв. Провідними галузями є такі, як олійно-жирова, м'ясна, молочна, борошномельна, кондитерська, спиртова, цукрова. Найбільша частка в загальній

структурі виробництва продовольства належить продукції олійно-жирової промисловості, а саме понад 27,94%, м'ясо та м'ясна продукція складають 13,3%, молочна продукція – 10,5%, напої – 11%.

Із проведеного аналізу видно, що у 2007–2009 роках результативність харчової галузі знижувалася на 3–6% протягом кожного року, причиною цього була світова фінансова криза, яка мала негативний вплив як на економіку України загалом, так і на діяльність підприємств харчової промисловості зокрема [6] (рис. 1).

Отже, протягом 2009–2012 років приріст обсягів виробництва складав кожного року 1–3%. В останні 4 роки динаміка обсягів виробництва була нестабільною. Спостерігався спад виробничої діяльності у 2013 і 2015 роках, на 5% та 10,7% відповідно, а зростання виробництва відбулось на 2,5% та 3,9% у 2014 і 2016 роках. Але загалом порівняно з 2007 роком простежується загальна тенденція спаду темпів виробництва, що спричинено низькою платоспроможністю населення.

З 2012 року харчова промисловість посідає перше місце по обсягах реалізованої промислової продукції серед усіх галузей промисловості, а також має зростаючу динаміку питомої ваги. В 2012 році реалізували продукції на загальну суму 254,5 млрд. грн., що становить 18,2% в загальному обсязі. А у 2013 році реалізовано продукції галузі обсягом у 261,8 млрд. грн., або 19,3% від повного обсягу реалізації в Україні. В 2014 році продано продукції на суму 254,5 млрд. грн., що є 21,5% у промисловій продукції.

У 2016 році частка харчової промисловості у загальних обсягах реалізації промислової продукції становила 24,4%, включаючи напої і тютюнові вироби.

Дані аналізу основних показників розвитку харчової промисловості за 2010–2016 роки наведено в табл. 1.

Отже, як видно з табл. 1, у 2010–2016 роках обсяги реалізації харчової промисловості зросли на 188 975 млн. грн. (+93%). Хоча порівняно з 2010 роком частка прибуткових підприємств збільшилася на 8,3%, це не покращило становище з прибутковістю. До 2012 року чистий прибуток мав зростаючу динаміку, але в наступний період 2014–2016 років спостерігалось зниження темпів прибутку, який становив в середньому 3,1% щорічно. Найбільш збитковим для галузі став 2015 рік.

Так, рентабельність операційної діяльності мала середній рівень в загальній тенденції до зростання у 2010–2015 роках на 1% щорічно, крім 2016 року. Також, за 2010–2016 роки показник середньої заробітної плати збільшився у 3 рази та у 2 рази збільшився показник продуктивності. За шість аналізованих років кількість працівників зменшилася на 25%, що є дуже негативною ознакою, якщо враховувати частку промисловості у ВВП України і те, що рівень безробіття зростає.

Аналіз трендів обсягів виробництва продукції харчової промисловості у 2015–2016 роках по окремих видах (табл. 2) виявив, що виробництво м'яса великої рогатої худоби збільшилось на 17,2%; м'яса свійської птиці – на 0,3% [8].

У 2015 році в Україні збільшено випуск продукції кондитерських виробів (+2,2%), коньяку та брендів (+15,4%), шампанських вин (+23,1%) та сигарет (+8%). В цей період зросли обсяги виробництва олії (+18,5%), цукру (+35%), безалкогольних та негазованих напоїв (+18,1% та +7,3%), сигарет (+5,7%).

За іншими продуктовими позиціями за останній період спостерігалось зниження обсягів виробництва. Найбільш негативними серед

Таблиця 1

Динаміка основних показників економічної діяльності підприємств харчової промисловості за 2010–2016 роки

Назва показника	Роки						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість підприємств тис. шт.	6 551	6 559	5 768	6 407	5 528	5 502	5 198
Питома вага підприємств, що одержали прибуток, %	60,3	59,5	61,7	62,9	62,4	72,3	68,6
Питома вага підприємств, що одержали збиток, %	39,7	40,5	38,3	37,1	37,6	27,7	31,4
Дохід від реалізації млн. грн.	192 154	222 388	254 459	261 784	302 392	398 023	381 129
Чистий прибуток (збиток) тис. грн.	2 238,8	2 303,6	7 183,9	6 531,7	-16 906	-16 553	-14 601
Кількість працівників, тис. осіб	419,2	427,2	417	404,1	350,8	321	315
Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника, грн.	2 137	2 542	2 898	3 110	3 380	4 184	6 069
Продуктивність праці, (тис. грн. на рік)	458,3	520,5	610,2	647,8	862	1 239	1 008
Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств, %	4,5	4,2	6,4	6,1	5,1	6,1	3,8
Загальний рівень рентабельності (збитковості) діяльності, %	0,9	0,8	2,5	2,3	-4,5	-3,3	-3,6

Джерело: [1; 6]

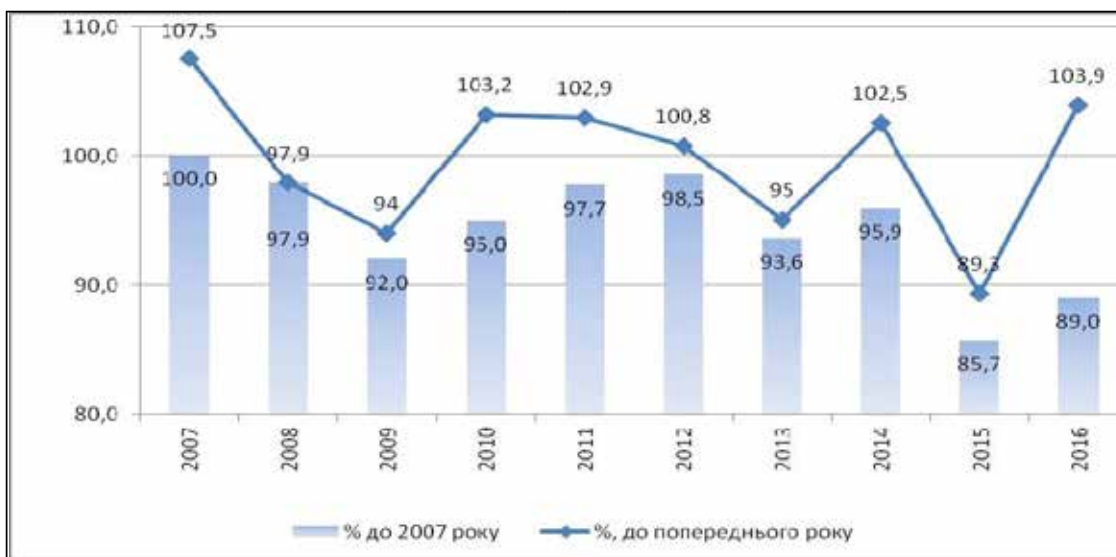

Рис. 1. Динаміка індексів виробництва галузі харчової промисловості за 2007–2016 роки
Джерело: аналізовано за даними [6; 8]

Таблиця 2

Динаміка обсягів виробництва основних видів продукції харчової та переробної промисловості з 2011 по 2016 роки

Види продукції	Ланцюгові темпи приросту, %				
	2012 рік до 2011 року	2013 рік до 2012 року	2014 рік до 2013 року	2015 рік до 2014 року	2016 рік до 2015 року
М'ясо великої рогатої худоби (свіже чи охолоджене), тис. т	-3,4	1,6	-11,0	-9,3	17,2
М'ясо великої рогатої худоби (заморожене), тис. т	-9,0	56,8	-31,5	19,0	-31,9
М'ясо свиней (свіже чи охолоджене), тис. т	-5,4	16,2	15,8	0,4	-0,8
М'ясо свиней (заморожене), тис. т	54,7	-20,3	36,8	8,3	-22,9
М'ясо свійської птиці (свіже чи охолоджене), тис. т	0,3	12,6	-8,7	0,3	4,8
М'ясо свійської птиці (заморожене), тис. т	9,6	84,1	14,4	13,8	35,4
Вироби ковбасні, тис. т	0,7	0,0	-9,2	-11,6	-1,3
Соки фруктові та овочеві (крім сумішей), тис. т	18,3	2,4	-5,0	-40,0	-12,1
Овочі консервовані натуральні, тис. т	-18,8	-5,6	22,0	0,7	-6,2
Олія соняшникова нерафінована та її фракції, тис. т	19,7	-10,5	29,3	-15,6	18,5
Маргарин і жири харчові подібні, тис. т	-8,6	-13,7	-4,2	-29,2	-4,2
Молоко, тис. т	2,0	6,6	14,9	-13,2	-4,5
Масло, тис. т	15,5	6,4	20,9	-10,5	-1,0
Сир свіжий неферментований, тис. т	3,3	5,9	-10,8	-9,2	2,7
Сири жирні, тис. т	-5,6	-1,8	-21,2	-4,6	-8,9
Борошно, тис. т	0,3	-1,5	-8,1	-8,1	-10,5
Хліб та вироби хлібобулочні, тис. т	-4,4	-7,4	-13,1	-9,3	-8,8
Цукор білий кристалічний, тис. т	-17,1	-41,1	62,7	-28,9	35,0
Шоколад, тис. т	-0,9	-2,9	-29,0	-22,1	-7,1
Вироби кондитерські цукрові, тис. т	-5,2	-7,3	-7,9	2,2	-4,2
Соуси, тис. т	0,0	-2,7	-5,0	-10,6	-4,6
Спреди, тис. т	-9,6	-1,8	-2,6	-30,9	-22
Коньяк, бренді, млн. дал.	-2,1	-2,2	-42,2	15,4	-7,8
Горілка, млн. дал.	1,2	-17,2	-23,2	-13,5	-10,9
Пиво солодове, млн. дал.	-2,0	-7,7	-11,7	-19,4	-7,7
Води негазовані, млн. дал.	11,9	7,4	-10,9	0,0	18,1
Води газовані, млн. дал.	-1,3	-8,8	-6,8	-11,9	-1,4
Напої безалкогольні, млн. дал.	-0,7	-12,5	-7,9	-5,2	7,3
Сигарети, млрд. шт.	-1,7	-8,3	-0,1	8,0	5,7

Джерело: [6; 8]

показників обсягів виробництва були галузі, які випускають фруктові та овочеві соки (18,3% у 2015 році та (-12,1% у 2016 році), маргарин та жири харчові (-29,2% та -4,2%), молоко (-13,2% та 4,5% у 2015–2016 роках), масло (-10,5% та -1%), жирні сири (-9,2% та -8,9%), йогурти (-9,9% та -1,4%), борошно (-8,1% та -10,5%), шоколад (-22,1% та -7,1% у 2015–2016 роках відповідно), пиво (-19,4% та -7,7%).

У 2011–2016 роках поступовий спад виробничої діяльності показали молочна промисловість, горілчана, борошно-круп'яна, овочево-консервна та пивна галузі. Найбільший темп падіння обсягів виробництва характерний для виробництва соусів і продуктів для приготування соусів; приправ та прянощів, спредів та сумішей жирових, коньяків, брендів, горілки, лікерів, вина виноградного, пива та газованих вод.

Основні перешкоди розвитку харчової галузі щодо збільшення обсягів виробництва перш за все спричинені недостатньою ефективністю ринків сільськогосподарської продукції, монополією великих торговельних компаній, низькою якістю сировини та кінцевої продукції, невідповідністю системи державного регулювання безпеки харчових продуктів. У європейській та міжнародній практиці неефективними вважаються система надання кредитних ресурсів (зокрема, державних дотацій), високий ступінь зношеності матеріально-технічної бази і низький рівень інноваційних запроваджень [9].

Згідно з даними Державної служби статистики України обсяг реалізованої харчової промислової продукції у 2016 році склав 381 мільярд гривень, що більше за 2015 рік на 13,3%. У структурі доходу від продажу харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів за 2016 рік найбільша частка припадає на дохід від продажу олії і тваринних жирів – 25,9%, на напої – 10,71%, на реалізоване м'ясо та м'ясні продукти – 13,29, на дохід від молочної продукції – 10,48%, на хліб та хлібобулочних вироби – 7,2%, на дохід від реалізації інших харчових продуктів (цукру, какао, шоколаду тощо) – 14,85% [6; 8].

Отже, проаналізувавши статистичні дані 2011–2016 років, можна зробити висновок, що дохід від реалізації харчової продукції в Україні має стійку тенденцію до зростання із середньорічним темпом зростання 11,3%. Лише у 2016 році спостерігалось незначне зниження доходу галузі на 4,2%. В структурі реалізації по окремим групам товарів за 2015–2016 роки спостерігалася така картина (табл. 3).

Порівняно з 2015 роком у 2016 році зросли обсяги реалізації м'яса та м'ясних субпродуктів на 9,6%, олії, маргарину та жирів на 18,3%, цукру на 34,4%, мінеральних вод та безалкогольних напоїв на 6,9%.

За аналізований період відбулось зменшення споживання соків та консервів на 4,1%, молочної продукції на 3,2%, хліба та хлібобулочних виробів на 5,7%, кондитерських виробів на 3,3%, бакалійної продукції на 7,6%, спиртних напоїв на 19,7%. Наслідком зниження купівельної спроможності населення, зменшення обсягів експорту, збільшення цін реалізації є зменшення попиту на продукцію.

Висновки. Проаналізувавши основні показники розвитку харчової промисловості за 2011–2016 роки, можемо зазначити, що харчова промисловість – галузь досить конкурентоздатна та перспективна. Її потенціал, як виробничий так і експортний, є дуже потужним і здійснює стратегічний вплив на формування ВВП України.

За окремими підгалуззями харчової промисловості спостерігається зниження показників ефективності фінансово-економічної діяльності. Це спричинено загальноекономічною та політичною ситуацією в країні та світі загалом, станом купівельної спроможності населення, станом сировинної бази та нестачею оборотних коштів, відсутністю чіткої інноваційної політики, високою вартістю зарубіжних технологій.

З огляду на перераховані вище причини стратегія розвитку харчової промисловості повинна бути комплексною, яка б ґрунтувалась на підгалузевій диференційованості за величиною виробничого та трудового потенціалів, вазі

Таблиця 3

Динаміка обсягів реалізації харчової промисловості України за окремими групами товарів протягом 2015–2016 років

Групи товарів	2015 рік	2016 рік	Темп зростання, %
М'ясо та субпродукти, тис. т	1 215,73	1 332,60	109,6
Соки та консервовані соки, тис. т	595,07	571,00	95,9
Олія, маргарин та жири, тис. т	3 874,36	4 585,00	118,3
Молочна продукція, тис. т	1 683,27	1 629,60	96,8
Хліб, борошно, крупи, тис. т	3 245,59	3 062,00	94,3
Цукор, тис. т	1 465,77	1 970,00	134,4
Кондитерські вироби, тис. т	616,19	596,00	96,7
Соуси, спреди, приправи, тис. т	340,09	314,30	92,4
Спиртні напої, тис. дал.	30 495,0	24 799,0	81,3
Мінеральні води та безалкогольні напої, млн. дал.	217,17	232,30	106,9
Сигарети, млрд. шт.	92,90	98,20	105,7

Джерело: [1; 8]

окремих товарних груп в експортній діяльності країни. Одним з основних перспективних напрямів розвитку має стати оновлення основних засобів шляхом мобілізації капіталів, впровадження інноваційних технологій.

Напрями інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості України мають визначатися з урахуванням світових тенденцій розвитку галузі, внутрішнього та зовнішнього попиту на окремі види інноваційної продукції.

Досягнення вищесказаного може бути здійснено державною підтримкою інвестицій в наукові дослідження; вдосконаленням нормативної бази, податковим стимулюванням інноваційної діяльності; збільшенням частки експорту продовольчих товарів в інші країни; створенням сприятливих умов для притягнення іноземного капіталу, кредитуванням, модернізацією наявних та будівництвом нових підприємств, підтримкою ресурсної бази АПК та оптимізацією їх взаємодії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Держстат України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Зовнішня торгівля України за 2015 рік : статистичний збірник / відп. за вип. Д.А. Фризоренко. – К. : вид.-во Держ. стат. України, 2016. – 102 с.
3. Зовнішня торгівля України за 2014 рік : статистичний збірник / відп. за вип. Д.А. Фризоренко. – К. : вид.-во Держ. стат. України, 2015. – 102 с.
4. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України 2015 : статистичний збірник / відп. за вип. І.С. Петренко. – К. : вид.-во Держ. стат. України, 2016. – 44 с.
5. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України 2014 : статистичний збірник / відп. за вип. І.С. Петренко. – К. : вид.-во Держ. стат. України, 2015. – 44 с.
6. Основні показники роботи харчової промисловості України : доповідь / Департамент продовольства Міністерства аграрної політики та продовольства України, 2015. – 15 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://minagro.gov.ua/system/files/Харчова_2014рiк.pdf.
7. Перспективи розвитку харчової промисловості в Україні / [І.В. Новойтенко, Н.Я. Слободян, В.В. Малиновський] // Глобальні та національні проблеми економіки : зб. наук. пр. – Вип. 11. – Миколаїв : вид.-во Мик. нац. ун-ту, 2016. – С. 454–460.
8. Промисловість України у 2011-2016 роках : статистичний збірник / за ред. І.С. Петренко. – К. : вид.-во Держ. стат. України, 2016. – 379 с.
9. Шерман Є.М. Організаційно-економічний механізм розвитку підприємств харчової промисловості : дис. ... канд. екон. наук / Є.М. Шерман ; М-во освіти і науки України, Херсонський національний технічний Університет – Херсон, 2015. – 247 с.

REFERENCES:

1. Official site of Government service of statistics of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 17 march 2017).
2. State committee of statistics of Ukraine, statistical collection 'Foreign trade of Ukraine is for 2015', publishing house of State statistics of Ukraine 2016, p. 102.
3. State committee of statistics of Ukraine, statistical collection 'Foreign trade of Ukraine is for 2014', publishing house of State statistics of Ukraine 2015, p. 102.
4. State committee of statistics of Ukraine, statistical collection 'investments of foreign economic activity of Ukraine 2015', publishing house of State statistics of Ukraine 2016, p. 44.
5. State committee of statistics of Ukraine, statistical collection 'investments of foreign economic activity of Ukraine 2014', publishing house of State statistics of Ukraine 2016, p. 44.
6. Department of food of Ministry of agrarian politics and food of Ukraine 2015, 'Basic indexes of work of food industry of Ukraine', available at: http://minagro.gov.ua/system/files/Food_2014-pdf.
7. Novojtenko, I.V., Slobodyan, N.Y., Malynovskiy, V.V. 2016 Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky [Global and national problems of economy], publishing house Миколаївського National University of the name of Sukhomlynsko V.O., Mykolaiv, Ukraine.
8. State committee of statistics of Ukraine, statistical collection 'Industry of Ukraine', publishing house of State statistics of Ukraine 2016, p. 379.
9. Sherman, E.M. (2015), 'Organizationally-economic mechanism of development of enterprises of food industry, Abstract of Ph.D. dissertation, Economy and Management Enterprises, National Technical University of Kherson, Kherson, Ukraine.

Mykhailenko O.V.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Accounting and Audit,
National University of Food Technologies*

Lytvyniuk V.S.

*Graduate Student at Department of Accounting and Audit,
National University of Food Technologies*

COMPARATIVE ANALYSIS OF FINANCIAL RESULTS FROM THE BASIC ACTIVITY OF ENTERPRISES OF THE FOOD INDUSTRY

In the article, trends in progress and functioning of the food industry in Ukraine are considered on the basis of statistical data of the State Statistics Service of Ukraine and survey articles of experts. Financial results are analysed from the basic activity of enterprises of the food industry for 2011–2016. Conclusions are drawn and the ways of strengthening positions of the food industry are offered.

The relevance of the selected theme is grounded by that an important value is acquired by the problems of the effective functioning of the food industry, and also determinations of its strategic priorities of development and acceptance of effective decisions on questions of adjusting this development. For the solution of these problems, foremost, it is necessary to carry out the estimation of the modern state of the industry, analyse factors that influence its functioning, tendencies that are lately observed in this sphere.

To that end, the basic problems of the analysis of financial results from operating activity of enterprises of the food industry are determined by the author.

An idea about the necessity is based on sub-branch differentiation on the size of productive and labour potentials, the weight of separate commodity groups in export activity of the country. One of the basic perspective directions of development should be updating of the fixed assets by means of mobilization of capitals, the realization of innovative technologies.